

The Academy of Management and Administration in Opole

MODERN TECHNOLOGIES

OF SOCIETY DEVELOPMENT

Collective Scientific Monograph

Edited by Marian Duczmal

Tetyana Nestorenko

Opole 2019

The Academy of Management and Administration in Opole

**MODERN TECHNOLOGIES
OF SOCIETY DEVELOPMENT**

Collective Scientific Monograph

Edited by Marian Duczmal

Tetyana Nestorenko

Opole 2019

ISBN 978 – 83 – 946765 – 6 – 8

Modern Technologies of Society Development. *Collective Scientific Monograph.*
Opole: The Academy of Management and Administration in Opole, 2019; ISBN 978-83-946765-6-8; pp. 410, illus., tabs., bibls.

Editorial Office:

Wyższa Szkoła Zarządzania i Administracji w Opolu
45-085 Polska, Opole, ul. Niedziałkowskiego 18
tel. 77 402-19-00/01
E-mail: info@poczta.wszia.opole.pl

Reviewers

dr hab. Bożena Gajdzik (Poland)
dr Yuliia Bilotserkivska (Ukraine)
dr Tetyana Zubro (Slovakia)

Editorial Board

*Marian Duczmal (Poland), Wojciech Duczmal (Poland),
Tamara Makarenko (Ukraine), Oleksandr Nestorenko (Ukraine),
Tetyana Nestorenko (Ukraine), Iryna Ostopolets (Ukraine),
Tadeusz Pokusa (Poland), Jadwiga Ratajczak (Poland),
Sławomir Śliwa (Poland)*

Publishing House:

Wyższa Szkoła Zarządzania i Administracji w Opolu
45-085 Polska, Opole, ul. Niedziałkowskiego 18
tel. 77 402-19-00/01

Authors are responsible for content of the materials.

ISBN 978 – 83 – 946765 – 6 – 8

© Authors of articles, 2019
© Publishing House WSZiA, 2019

TABLE OF CONTENTS

Preface

1. Labor market in the social quality – inspirational suggestions	8
2. Organization of training of police personnel in Georgia	22
3. Innovation development and successful aging	30
4. The priorities of the organ leading the non-public educational institution different from JST according to law	44
5. Modern educational technologies in the training of future HR managers	50
6. Conceptual principles of motivation of personnel of catering	63
7. Educational support for development agrarian sector in market environment	74
8. Social prevention of teenage bullying	82
9. Preparation of specialists for the field of tourism in the conditions of Euro-integration innovations	96
10. The formation of health-preserving competence as a task of the professional training of social pedagogues and workers in higher educational institutions Ukraine	108
11. Verification of the research when comparing in pairs	119
12. Features of branding of higher education institution in educational services market	130
13. Postoperative complications of traumatic injuries of the spleen, depending on the injury nature and surgical interventions	143
14. Formation and practical success of the united national territorial communities in Ukraine	152

15. Criteria for improving the efficiency of the service sector in the organization of event-tourism activities in the region (on the example of hotel and restaurant business)	161
16. Influence of modern technologies for development of internet-economy in the conditions of information society and globalization 4.0	174
17. Research of behavior of consumers of medical services in Odesa region	185
18. Features of social support for combatants and their families in foreign countries and Ukraine	198
19. Pupils of boarding schools and their readiness for family life: implementation of training exercises	212
20. Housing policy reforming in the context of region socio-economic security providing	227
21. Principles of preventive work of teachers with families who were in difficult living conditions	238
22. Economic education as a factor of social protection: retrospective view	247
23. The principle of the polysystem goals in implementing the model of education of the national elite	258
24. Principles of planning street and road environment to the needs of persons with disabilities	272
25. The necessity of mobile phone in social life and risk for health (review of literature).	285
26. Reform of the education system in the context of economic development and public administration	296
27. Problems, trends and prospects of the ecologically oriented development of alternative energy	308
28. The results of a study assessing the educational environment by students of the Medical Faculty of the International Kazakh-Turkish University	319

29. Modern innovative-entrepreneurial higher education institutions: challenges and tendencies	330
30. Modern pedagogical technologies as psychological and pedagogical problem	346
31. Effective methods of reconstruction of urban areas on the example of the largest cities	356
32. Learning styles among students of the Medical Faculty of the International Kazakh-Turkish University	371
33. Socially responsible business: environmental aspect	380
Annotation	392
About the Authors	406

19. Pupils of boarding schools and their readiness for family life: implementation of training exercises

Вихованці інтернатів і їх готовність до сімейного життя: впровадження тренінгових вправ

Актуальність теми дослідження зумовлена тим, що в Україні система закладів інтернатного типу зазнає ряд змін (поступове об'єднання закладів, перекваліфікування тощо). Але кількість дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, постійно зростає. Через це постає потреба у допомозі вихованцям закладу інтернатного типу у формуванні їх готовності до сімейного життя, що в свою чергу, згідно нормативно-правових актів України, має бути одним з пріоритетних напрямів соціально-педагогічної діяльності в умовах зазначеного закладу.

Мета статті полягає у висвітленні досвіду застосування тренінгових вправ в контексті формування готовності вихованців закладу інтернатного типу до сімейного життя.

У ході дослідження теми актуальними для нас стали науково-педагогічні праці Л. Канішевської [4] та ін. (специфіка діяльності інтернатів), Т. Алексеєнко [1], О. Безпалько [2], А. Капської [3], Е. Ейдемільер [5], В. Юстицькіс [5] та ін. (типологія сімей).

Для створення вибірки закладів для проведення дослідження, нами було проаналізовано їх типологію. Так, наприклад, за Л. Канішевською, типи інтернатів представлено наступним чином: спеціальна загальноосвітня школа-інтернат (загальноосвітній навчальний заклад, що забезпечує виховання, навчання, соціальну адаптацію та корекцію дітей з особливостями розумового й фізичного розвитку, у тому числі для дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування); загальноосвітня санаторна школа-інтернат (це загальноосвітній навчальний заклад із відповідним медичним профілем, що забезпечує реалізацію права дітей, які потребують тривалого лікування та

реабілітації, на загальну середню освіту. В Україні 7 типів загальноосвітніх санаторних шкіл-інтернатів: для дітей з психоневрологічними захворюваннями, хворих на сколіоз, із захворюваннями серцево-судинної системи, із хронічними неспецифічними захворюваннями органів дихання, із хронічними неспецифічними захворюваннями органів травлення, хворих на цукровий діабет, із малими і неактивними); загальноосвітня школа-інтернат (загальноосвітній навчальний заклад, з частковим або повним утриманням за рахунок держави дітей, які потребують соціальної допомоги; забезпечує виховання, навчання та соціальну адаптацію дітей, у тому числі дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування; дітей з відхиленнями в поведінці, у сім'ях яких несприятливі умови життя); спеціалізована школа-інтернат: ліцеї-інтернати, гімназії-інтернати (загальноосвітній навчальний заклад з поглибленим вивченням окремих предметів та курсів, що забезпечує виховання, навчання та соціальну адаптацію обдарованих дітей, у тому числі дітей-сиріт; загальноосвітні навчальні заклади з поглибленим вивченням окремих предметів і курсів для підготовки до вступу у вищі навчальні заклади сільської молоді з числа випускників основної школи).

У дослідженні Л. Канішевської зазначено й на реформуванні закладів інтернатного типу, внаслідок чого відбувається утворення інноваційних інтернатних закладів (заклади, що виникають у процесі реформування державної системи влаштування дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, яке передбачає розукрупнення великих шкіл-інтернатів, покращення підготовки до самостійного життя, виховне середовище з новими елементами, що пов'язані зі змінами цілей, умов, змісту, засобів, методів та форм організації освіти і управління процесами в школі-інтернаті. В умовах таких закладів відбувається забезпечення соціального захисту дітей, здобуття ними належної освіти та опанування навичок до самостійного життя, виховання соціальної зрілості учнів, розвиток здібностей кожної дитини) [4, с. 97]. Відповідно цього, варто зауважити на реформі деінституалізації, що триває в Україні, згідно її меті, до 2026 р. в держустановах під опікою має

лишитися не більше 0,5% дітей. З держдоповіді уповноваженого президента у справах дітей М. Кулеби, відомо, що до закладів інтернатного типу в Україні кожні три дні потрапляє 250 дітей. А про випускників цих закладів зазначається, що 90% не готові до самостійного життя і потребують допомоги [6]. Отже, як бачимо, реформування закладів є необхідним, але водночас тривалим і складним процесом. У доповіді також вказано на впровадження діяльності патронатних сімей, де діти-сироти та діти, позбавлені батьківських прав мають виховуватися в умовах, максимально наближених до сім'ї. На нашу думку, це не є вирішенням проблеми підготовки вихованців закладу інтернатного типу до сімейного життя, адже в умовах сучасного соціо-економічного розвитку перегляду потребують й зміст, форми та методи роботи з даною категорією дітей.

В межах нашого дослідження ми проаналізували специфіку діяльності ряду закладів інтернатного типу, розглянули їх статuti. У ході аналізу – було з'ясувано, що серед освітньо-виховних завдань інтернатних закладів провідними є наступні:

- виховання шанобливого ставлення до родини, поваги до національних традицій, до державної мови, до інших національностей, підготовка до самостійного життя і праці (“Новомиколаївська загальноосвітня школа-інтернат І-ІІ ступеня”, Запорізька область, статут від 29. 11. 2013 р.; Кіровоградська загальноосвітня школа-інтернат, Дніпропетровська область, статут від 18. 11. 2008 р.);

- формування готовності до самостійного життя в дусі злагоди між народами, національними та релігійними групами (“Терпіннівська спеціальна загальноосвітня школа-інтернат”, Запорізька область, статут від 21. 12. 2009 р.);

- виховання поваги до батьків, до культурно-національних цінностей, підготовка до самостійного життя в дусі етики, моралі та взаємопорозуміння (“Бережанська обласна комунальна школа-інтернат з поглибленим вивченням трудового навчання”, Тернопільська область, статут від 10. 05. 2017 р.);

- формування соціально-зрілої творчої особистості, підготовка до професійного самовизначення трудової діяльності (“Навчально-виховного об’єднання “Спеціальної загальноосвітньої школи I-II ступенів № 1 – дошкільний навчальний заклад” Кіровоградської області”, статут від 12. 07. 2017 р.).

Отже, як бачимо, формування готовності до сімейного життя не позначено в жодному статуті, що й викликало наш науковий інтерес.

Відповідно формування готовності вихованців закладу інтернатного типу до сімейного життя варто підкреслити, що в межах соціально-педагогічної роботи можливим є надати знання про існування різновиду сімей, спрямувати вихованців на створення ідеальної сім’ї, хоча цей ідеал – для кожного вихованця матиме певну індивідуальність.

Для побудови тренінгових вправ ми проаналізували типології сімей. Сучасні вчені дають різну класифікацію типології сімей. Кожна сім’я може відноситися водночас до декількох типів за різними показниками. За результатами соціально-педагогічних досліджень відомо, що типи сімейних структур утворюються в залежності від характеру шлюбу, батьківства та родинних зв’язків.

Згідно поглядів психологів (Е. Ейдеміллера та В. Юстицькіса) [5], усі сім’ї поділяються на нормально функціонуючі та дисфункціональні. У їх дослідженні класифіковано саме дисфункціональні сім’ї (“Па-де-де”; Сім’я з трьох поколінь, “Сім’я амазонок”, “Башмак”; “Сім’я-акордеон”; “Сім’я джентельменів”, Сім’я “Чия візьме”, Флюктурируюча (бродяжничка); “Сім’ї з привидам”, Опікунські сім’ї, Психосоматичні, “Заміщення”, Сім’ї “Тільки ти”, “Сім’я з інвалідом”, Сім’я з психічно хворою людиною, “Некеровані сім’ї”).

В руслі соціальної педагогіки, наприклад, за А. Капською [3] “Сім’я” – це соціальна група, яка складається з чоловіка та жінки, котрі перебувають у шлюбі, їх дітей (власних або прийомних) та інших осіб, поєднаних родинними зв’язками з подружжям, кровних родичів і здійснює свою життєдіяльність на основі спільного економічного, побутового, морально-психологічного укладу,

взаємної відповідальності, виховання дітей. За виконанням матеріально-економічної функції: за рівнем матеріальної забезпеченості: бідні, малозабезпечені, забезпечені, багаті; за професійною приналежністю, освітнім рівнем, віком, ставленням, до релігії та за особливими умовами сімейного життя: сім'ї робітників, службовців, акторів, вчителів та ін.; студентські сім'ї; неповнолітніх; баптистів, мусульман; моряків, космонавтів, висококваліфікованих спортсменів, геологів та ін.

1. Залежно від виконання житлово-побутової функції, за структурою сім'ї та особливостей проживання:

неповні, прості нуклеарні (батьки і діти), складні (батьки, діти, дідусі, бабусі – у різних варіантах); великі (батьківська пара, декілька дітей зі своїми сім'ями – три і більше подружніх пар);

2. Залежно від виконання демографічної функції:

- за кількістю дітей в сім'ї: інфертильні (бездітні), одnodітні, малодітні (2 дитини), багатодітні (3 і більше дітей до 16 років);

- за однорідністю соціального складу: однорідні (сім'я складається з представників однакових соціальних прошарків – робітничі сім'ї, сім'ї інтелігентів, сім'ї вчених тощо); різнорідні сім'ї (члени сім'ї мають різну освіту, професію.

- за регіональними принципом: (міські, сільські);

3. За тривалістю подружнього життя:

- сім'ї молодожонів (до 1 року);

- сім'ї з тривалістю подружнього життя від 1 до 3 років; і т.д.

4. Залежно від виконання комунікативної функції:

- сім'ї за типом керівництва – гелітарні (рівноправні, демократичні); авторитарні (підпорядкування одного члена подружньої пари іншому);

- за типом юридичних взаєностосунків – побудовані на шлюбних стосунках; позашлюбні (співжиття без оформлення шлюбу); оформлені юридично, але проживають окремо;

- за юридичними взаємостосунками батьків та дітей – чоловік і жінка живуть з різними дітьми; чоловік або жінка (чи обидва) мали дітей до вступу в шлюб, зведені діти; усиновлені діти; опікунські сім'ї;

- за якістю емоційно-психологічних взаємостосунків у сім'ї: гармонійні; конфліктні; емоційно неврівноважені; дезорганізовані (панує страх, культ сили); соціально неблагополучні (мають негативні взаємостосунки з морально-правовими органами суспільства);

- сім'ї зі специфічними соціальними проблемами – сім'ї з психічними та фізичними захворюваннями; сім'ї правопорушників; сім'ї алкоголіків, наркоманів; сім'ї з захворюваннями на СНІД; сім'ї зі схильністю до суїциду; сім'ї інвалідів;

5. Залежно від виконання виховної функції:

- благополучні;
 - неблагополучні (в тому числі зовні благополучні);
- сім'ї групи ризику.

У дослідженнях О. Безпалько сутність поняття “сім'я” представлено як мала соціальна група, що створена на основі офіційного чи громадянського шлюбу, або кривній спорідненості, члени якої об'єднані спільним проживанням і веденням домашнього господарства, виконанням сімейних функцій, емоційними зв'язками та взаємними юридичними й моральними зобов'язаннями стосовно один одного, родинними традиціями. Наведемо типологію сімей за О. Безпалько [2, с. 82]: за загальним складом: нуклеарна; складна; неповна; материнська. За кількістю дітей: бездітна; малодітна; багатодітна. За наявністю нерідних дітей: опікунська; прийомна. За сімейним стажем: молода; середнього шлюбного віку; зріла. За типом главенства у сім'ї: демократична (партнерська); авторитарна (домінаторна). За національним (етнічним складом): однонаціональна; міжнаціональна; сім'я з громадян різних держав; сім'я з осіб різного віросповідання. За місцем проживання: міська; сільська; віддалена. За рівнем матеріального достатку: малозабезпечена; заможна; елітарна. За професійною діяльністю подружжя: робітнича;

фермерська. За соціальним складом: соціально гомогенні (однорідні); соціально гетерогенні (неоднорідні). За особливими умовами сімейного життя: студентська; дискантна; позашлюбна. За якістю сімейних взаємин: благополучні; неблагополучні. За виконанням основних функцій: сім'я групи ризику; проблемна сім'я; кризова сім'я [2, с. 86].

Вивчаючи тематику готовності до сімейного життя, важливим, на нашу думку, є врахування того середовища, в якому виховуються діти. В даному контексті актуальним є дослідження Т. Алексеєнко, яка визначає сутність сімейного середовища як сукупність матеріальних і духовних цінностей сім'ї, способу життя, особистісних характеристик, особливостей взаємодії її членів і розподілу сімейних ролей, стилів батьківського виховання, які утворюють специфічний морально-психологічний мікроклімат, сприятливі чи несприятливі умови для розвитку та самореалізації кожного члена сім'ї [1, с. 241]. Вченою зазначено сімнадцять типів сімейного середовища: гармонійне сімейне середовище; конфліктне; середовище співробітництва; ігрове сімейне середовище; конкурентне; структуроване; неповне сімейне середовище; реструктуроване (змінене) сімейне середовище; тимчасове сімейне середовище; соціально успішне (адаптоване до вимог соціуму); дезадаптоване сімейне середовище; групи ризику; відкрите сімейне середовище; закрите сімейне середовище; сільське сімейне середовище; міське сімейне середовище; полікультурне сімейне середовище.

Для забезпечення ефективності процесу формування готовності вихованців закладу інтернатного типу до сімейного життя нами було розроблено та впроваджено комплекс тренінгових вправ "Сімейне щастя – крокуймо разом". Даний комплекс складається з семи тем: "Палітра сімейного життя", "День народження ДОВІРИ", "Любов навколо світу", "Про взаємоповагу і не лише", "У країні Здоров'я", "Від реплік до діалогу", "Дорога до сімейного щастя" (кожна з тем розрахована на дві години).

Зазначимо, що у тренінгах брали участь вихованці закладу інтернатного типу 8-9 класів. До складу тренінгової групи входило 14-15 вихованців. З

метою виявлення результативності проведення тренінгових вправ, нами було запропоновано анкетування учасників на вході та на виході.

Так, під час першої зустрічі з тренінговою групою, ми запропонували авторську анкету (за типологією сімейного середовища Т. Алексеєнко [1]), що мала на меті виявити тип батьківської сім'ї та тип тієї сім'ї, яку вихованці бажають створити у майбутньому. Анкета складається з двох частин, кожна з яких містить по 27 тверджень, з якими можна погодитися або ні (наприклад, твердження з першої частини: мої батьки розлучилися, а я живу в інтернаті; ми живемо з батьками, бабусею та дідусем тощо, або твердження з другої частини: в моїй майбутній сім'ї ми любимо один одного тощо). Порівнявши відповіді вихованців (згідно співставленню двох частин), вдалося з'ясувати, що тип майбутньої сім'ї вихованців є віддзеркаленням їх сімейного середовища, тобто тої сім'ї, в якій вони виховувалися:

- 76% вихованців вказали, що їх батьківська сім'я належить до конфліктного сімейного середовища, і приблизно такі ж дані позначено при виборі типу власного сімейного середовища – 74%;

- типологія структурованого сімейного середовища характерна для 10% вихованців, і, відповідно, їх майбутнє – визначено такими ж даними – 10%.

- для 14% вихованців характерне неповне сімейне середовище та середовище прийомної сім'ї. Щодо майбутнього сімейного життя, після участі у тренінгових, під час анкетування на виході – ці дані дещо змінилися, відтепер, 14% вихованців націлені на гармонійне сімейне середовище. Отже, результативність, хоч і незначна, але все ж таки є.

Надамо фрагментарний опис вправи “Розфарбуємо сімейне життя” (до теми “Палітра сімейного життя”), що було проведено з двома групами вихованців. У вступній частині вправи ми демонстрували вихованцям картки із зображенням словосполучень “сім'я за столом”, “сімейний шопінг”, “сімейне дозвілля”, “сімейний побут”. Учасники будували асоціативний ряд, називаючи слова, що, на їх думку, стосуються певного вислову (прикладі відповідей вихованців до словосполучення “сім'я за столом” – сніданок, обід, вечеря, грають у лото

тощо; “сімейний шопінг” – купівля одягу, продуктів харчування, похід до супермаркету, купівля меблів тощо; “сімейне дозвілля” – похід у кіно, до цирку, виїзд на природу, прогулянка парком тощо; “сімейний побут” – прибирання у квартирі чи будинку, ремонт, прання одягу, прасування білизни тощо). Наступним чином, учасникам було запропоновано утворити чотири групи. За чотирма столами розташовано комплекти олівців, маркерів, фломастерів, а також – папір (формат А-1). На кожному столі – менюхолдер (формат А-5) з одним із словосполучень (“сім’я за столом”, “сімейний шопінг”, “сімейне дозвілля”, “сімейний побут”). Завдання: кожна група учасників має обрати стіл, де будуть працювати – малювати все те, що, на їх думку, стосується вказаного словосполучення. Час – 5 хв., потім, за годинниковою стрілкою, учасники переходили до іншого столу та, порадившись між собою, додавали те, що стосується зазначеного словосполучення. Таким чином, через 20 хв. це завдання було виконане. Вихованцям було запропоновано обговорити результати чотирьох зображень. Для обговорення нами було запропоновано наступні питання: “які Ваші враження від виконання вправи?”; “що вдавалося легше, а з чим були труднощі?”, “подивіться на усі зображення, можливо, щось є зайвим або навпаки – чогось ще треба додати?” тощо.

У процесі спостереження за виконанням вправ було одразу видно тих вихованців, які мають незначний досвід сімейного життя, а також тих, хто виховувався в сім’ї, але не має жодних прикладів, взірця для наслідування з приводу ведення домашнього господарства, сімейного дозвілля тощо. Варто вказати, що в колективній діяльності, у процесі малювання та обговорення ідей вихованці виявляли зацікавленість, розвиток думки тощо. З метою порівняння результатів виконання даної вправи, для учасників другої групи до цієї вправи було додано авторські вірші, що мали б бути певною підказкою: “Сім’я за столом”, “Сімейний шопінг”, “Сімейне дозвілля”, “Сімейний побут”.

“СІМ'Я ЗА СТОЛОМ”

Як добре, коли на сніданок зібрались
І мамо, і тато, і діти веселі.
Поїли, а після – весь посуд помили,
І в цей час один одному посміхались.
Як добре обід разом всім готувати,
“Смачного” із посмішкою побажати,
Вечеряти – знову ми разом, як круто,
що зовсім не маємо часу на смуток!

“СІМЕЙНИЙ ШОПІНГ”

Що таке за слово “шопінг” – зараз розповім:
Це похід до магазину, де ти не один,
Є тут все, що заманеться: одяг і всілякі речі,
є багато тут ковбас – дуже економить час.
Щоб харчів закупити у неділю зібрались,
Мамо, тато, і діти веселі –
ось, тепер є продукти обід готувати,
аромати млинців завжди в нашій оселі.
Купували ми також і одяг красивий:
сорочки й плаття, і чотири футболки...,
Мама разом з сестрою у нас вишивають,
То ж придбали ми їм муліне та дві голки.
Ну, а тато і син на рибалку схотіли –
Поплавки, катушки та дві вудки купили.
Час минув дуже швидко, але ж і корисно,
Купували три мила, щоб все було чистим...
Ясно всім – в нас минув вихідний,

“СІМЕЙНЕ ДОЗВІЛЛЯ”

Сімейне дозвілля – то щастя велике,
Ідуть у кіно брат, сестра та батьки...

Або як у подорож дуже далеку,
Намети і човник, і ще й шашлики.

Сімейне дозвілля – похід до театру:
костюми, актори, цікава вистава,

в перерві – морозиво, сік і цукерки,
Сімейне дозвілля – улюблена справа!

Сімейне дозвілля – то щастя велике,
На нас вже чекають фонтани у парку,

Нас кличуть до себе оті каруселі,
І спів в караоке, і друзі веселі!

Як добре сім'єю нам відпочивати,
Гуляти, любити і жартувати!

“СІМЕЙНИЙ ПОБУТ”

Побутові умови це дуже важливо,
Ну, наприклад, ремонт, щоб було все красиво,
Щоб було тепло й затишно всім в тій оселі...

От тоді і життя кольорове й веселе.

Побут в наших руках, адже в дружній сім'ї

І буденні щасливі, і дні вихідні.

Допомога потрібна й батьків, і дітей,

Щоб оселя була сповна різних ідей.

Треба вимити посуд, і одяг слід прати,

Пил протерти, і потім ще вимести хату.

І прибити гвіздок, причепити картину,

Все це легко зробити зможе дружня родина.

Але шопінг сімейний корисний який!

(Л. Єрьоміна)

Після порівняння малюнків в обох групах було виявлено, що додаткова інформація (з віршів) вплинула на змістовність робіт (і дівчат, і хлопців). Таким чином, констатуємо потребу у наданні детальної інформації з приводу сутності сімейного життя.

Проаналізуємо тренінгові вправи до теми “Дорога до сімейного щастя”, основу яких покладено типологію сімей за Т. Алексеєнко. Провідна мета – детальне вивчення сутності та особливостей існування сім’ї. До переліку вправ увійшли наступні: “Казкові сім’ї”, “Ярмарок сімейних середовищ”, “Сім’я від а до я”, “Дві сім’ї”, “Подорож до кіно-сімей”, “Погана оцінка”, “Сімейна конкуренція”, “Сім’я і гра”, “Торбинка асоціацій” тощо. Сутність вправ полягає у наданні та закріпленні знань про способи взаємодії членів сім’ї, де учасники, завдяки ігровим ситуаціям, стратегіям критичного мислення та активному обговоренню власних роздумів, мають можливість розширити уявлення про сім’ю та сімейне середовище, що в сукупності дозволить сформулювати та застосувати у майбутньому власний ідеал стосунків у сім’ї. На основі спостережень, підкреслимо, що учасники тренінгів із задоволенням приймали участь в обговоренні теми сімейного життя, виражали власні думки та надавали оцінки подіям із сімейного життя.

До того ж варто відмітити, що у процесі сюжетно-рольових вправ більш легко (і хлопці, і дівчатам) вдавалося виразити зміст негативних ситуацій, а ніж спробувати змінити хід подій у позитивний напрям. Але, з часом, коли кількість опрацьованих вправ збільшувалася – учасники залюбки змінювали звичний розвиток подій. Так, наприклад, у вправі “Казкові сім’ї” учасникам було запропоновано здійснити ряд змін: кількість героїв, фінал казки (“Червоний капелюх”, “Котик і півник”, “Колосок”, “Ріпка” тощо) на найбільш щасливий фінал.

Надамо опис вправам до теми: “День народження ДОВІРИ”. Перелік питань для вступної бесіди: “Що таке довіра?”, “Уявіть собі, що довіра прийшла до Вас у кімнату, опишіть її”, “Чи є людина, якій Ви довіряєте найбільше?”, “Як на Вашу думку, що відчуває людина, коли довіряє свою таємницю?”

Завдання 1: Вихованцям пропонувалося заповнити дві колонки таблиці, які мають заголовки “Я довіряю людині, яка...” та “Я не довіряю людині, яка...” (навести по 5 прикладів-причин):

Ведучий запитує групу, “Чи можна повернути втрачено довіру?”.

Завдання 2: Уявімо собі, Вас та Вашого товариша (два вихованці стоять на відстані двох кроків один від одного). Між вами є дружба та довіра, що в даному завданні буде мати вигляд червоної стрічки (вихованці тримають стрічку). Ведучий пояснює, що життя триває та раптом Ваша довіра не справдилася і трапилось ось що (ведучий розрізає ножицями стрічку навпіл).

Вихованці мають повідомити про те, що відчували в цей момент.

Завдання для вихованців: спробувати відновити існуючий зв'язок-довіру.

За нашими спостереженнями для дівчат і хлопців це завдання здалося дуже легким, навіть, викликало посмішу, але вирішити його не змогла жодна пара.

Надалі, ми пояснювали учасникам, що відновлення довіри – то довга та кропітка робота, яка має бути з обох сторін. Для цього, кожен мав узяти ситуацію під контроль та докласти зусиль для її розв'язання (кожен учасник мав міцно зафіксувати стрічку, намотавши її на палець, та зробити крок назустріч один одному). Таким чином, наблизившись, в учасників з'явилась можливість з'єднати стрічки. (У вправі використано авторський вірш).

Довіра у наших з тобою руках,

Ти віриш мені, я – тобі довіряю.

Але може статися іноді так,

Що міцна довіра назавжди зникає.

Не плач, не сумуй, все можливо владнати.

Довіру між вами ще можна з'єднати

(Л. Єр'оміна)

Ми запропонували зв'язати стрічки, не користуючись сторонньої допомогою. Після цього – було обговорено відчуття вихованців (“було складно”, “хотілося кинути усе це”, “було бажання попросити іншу цілу стрічку” тощо).

Розпочато вправу “Годинник довіри” було з обговорення ряду питань: “Що таке годинник?”, “Чи є у Вас годинник?”, “Як часто Ви користуєтеся годинником?” тощо.

Інформаційне повідомлення: а чи знаєте Ви, що перший годинник було побудовано наступним чином: в землю вкопували палицю (шест), навколо робили позначки (т.з. цифри) та визначали час за ходом сонця (це були країни Китай, Японія, Англія). Як Ви вважаєте, чи завжди такий годинник показував час (ні, у похмуру погоду – це було складно, а також відповідно зміни пори року).

Завдання 1: вкажіть, будь-ласка, до кого Ви відчуваєте довіру? (відповіді потрібно розмістити колом). Подивіться, на що схожі вказані Вами імена у колі? Чи може щось треба додати? Вихованці відповіли, що коло схоже на годинник, а також запропонували додати стрілки. Вихованцям пропонується вказати стрілками на найбільш важливих для них (у сенсі довіри) осіб. Зверніть увагу на те, що робота годинника забезпечується взаємодією комплексу шестерень, що узгоджено обертаються. У ході обговорення, ми прагнули виявити те, що ж саме, на думку вихованців, є важливим для процесу взаємодії між людьми для того, щоб їм можна було довіряти.

Підсумки: отже, для того, щоб годинник завжди функціонував, варто цінувати кожен його складову (осіб, яких позначено), потрібно розуміти, що головна умова роботи годинника – це злагоджена дія усіх механізмів, а відтак, для довірливих взаємин між людьми потрібні три головні “деталі” – турбота, чесність, толерантність. Учасники отримують зображення фігур шестерень, які мають підписати відповідними рисами характеру людей, які заслуговують на довіру.

Для закріплення інформації вправу завершуємо малюванням власного годинника довіри та його презентацією.

Отже, на основі наведених прикладів застосування авторських матеріалів у процесі формування готовності вихованців закладу інтернатного типу до сімейного життя, визначимо перспективу у подальшій науковій роботі, а саме – підготовка методичних рекомендацій для соціальних педагогів та фахівців соціальної сфери.

Література:

1. Алексєєнко Т. Ф. Концептуалізація соціально-педагогічних основ сучасного сімейного виховання: дис. на здобуття наук. ступеня д-ра пед. н.: спец. 13.00.05, 13.00.07. К., 2017. 573 с.
2. Безпалько О. В. Соціальна педагогіка в схемах і таблицях: навч. посіб. К.: Логос, 2003. 134 с.
3. Капська А. Й. Соціальна робота: деякі аспекти роботи з дітьми та молоддю. К.: УДЦССМ, 2001. С. 132.
4. Канішевська Л. В. Теоретико-методичні основи виховання соціальної зрілості старшокласників загальноосвітніх шкіл-інтернатів у позаурочній діяльності дис. ... д-ра. пед. наук: 13.00.07. Київ, 2011. 490 с.
5. Эйдемиллер Э. Г., Юстицкис В. В. Психология и психотерапия семьи. 4-е изд. СПб.: Питер, 2008. 672 с.
6. Єдиний веб-портал органів виконавчої влади України [Електронний ресурс]: [Інтернет-портал]. – Електронні дані.. – Режим доступу: <https://www.kmu.gov.ua/ua/npas/250190226> (дата звернення 20. 01. 2019). – Назва з екрана.

About the authors


1. *Maria Antalova* – PhD, Asiss. Prof. PhDr.
Viera Labudova – PhD, Asiss. Prof. RNDr.
University of Economics in Bratislava, Bratislava, Slovakia.
2. *Volodymyr Chumak* – PhD of Law Sciences., Leading Researcher,
Kharkiv National University of Internal Affairs, Kharkiv, Ukraine.
3. *Jarosław Czepczarz* – Doktor, Adiunkt
Sabina Wiatkowska – Magister
The Academy of Management and Administration in Opole, Opole,
Poland.
4. *Lukasz Dziarmaga* – Magister
The Academy of Management and Administration in Opole, Opole,
Poland.
5. *Oksana Hetman* – PhD in Economics, Professor
SE Association SEPIKE, Poitier, France
Nataliia Volkova, – PhD in Public Administration, Associate Professor
Kseniia Bondarevska – PhD in Economics, Associate Professor
Oles Honchar Dnipro National University, Dnipro, Ukraine.
6. *Nataliia Kyrnis*
Poltava University of Economics and Trade, Poltava, Ukraine.
7. *Nataliya Sirenko* – Doctor in Economics, Professor
Kateryna Mikulyak
Mykolayiv National Agrarian University, Mykolayiv, Ukraine.

8. *Tetiana Spirina* – PhD of Pedagogical Sciences, Associate Professor
Tetiana Liakh – PhD of Pedagogical Sciences, Associate Professor
Alona Popova
Borys Grinchenko Kyiv University, Kyiv, Ukraine.
9. *Victoria Tsytko* – Doctor in Economics, Associate Professor
National Transport University, Kyiv, Ukraine.
10. *Tetiana Veretenko* – PhD of Pedagogical Sciences, Professor
Maryna Lekholetova – Teacher
Borys Grinchenko Kyiv University, Kyiv, Ukraine.
11. *Wladyslaw Wornalkiewicz* – Doctor of Engineering Sciences, Professor
The Academy of Management and Administration in Opole, Opole,
Poland.
12. *Mariya Aldoshyna* – PhD in Economics, Associate Professor
Olena Stryzhak – PhD in Economics, Associate Professor
Simon Kuznets Kharkiv National University of Economics, Kharkiv,
Ukraine.
13. *Mariia Bilous* – Postgraduate Student
Kharkiv National Medical University, Kharkiv, Ukraine.
14. *Victoria Beliaevceva* – PhD in Economics
O. M. Beketov National University of Urban Economy in Kharkiv,
Kharkiv, Ukraine.

15. *Kateryna Vovk* – Postgraduate Student
Kateryna Naumik-Gladka – Doctor in Economics, Professor
Simon Kuznets Kharkiv National University of Economics, Kharkiv,
Ukraine
Olha Skorynina-Porebna – Doctor in Sociology, Professor
National University of Civil Defence of Ukraine, Kharkiv, Ukraine.
16. *Valentyna Voronkova* – Doctor in Philosophy, Professor
Engineering Institute of Zaporizhzhia National University, Zaporizhzhia,
Ukraine.
17. *Anna Davydova* – Assistant Professor
Evhenyia Konak
Dmytro Gerasymchuk
Odesa National Polytechnic University, Odesa, Ukraine.
18. *Alina Dulia* – Assistant Professor
Institute of Human Borys Grinchenko Kyiv University, Kyiv, Ukraine.
19. *Lilia Ereimina* – Assistant Professor
Melitopol State Pedagogical University named after Bogdan
Khmelnysky, Melitopol, Ukraine.
20. *Taina Zavora* – PhD in Economics, Associate Professor
Poltava National Technical Yuri Kondratyuk University, Poltava, Ukraine.
21. *Anatolii Zychkov* – Senior Lecturer
Kryvyi Rih State Pedagogical University, Kryvyi Rih, Ukraine.

- 22.** *Myroslav Koval* – PhD of Pedagogical Sciences, Professor
Zinaida Hipters – Doctor of Pedagogical Sciences, Associate Professor
Lviv State University of Life Safety, Lviv, Ukraine.
- 23.** *Svitlana Kolomiets* – PhD of Pedagogical Sciences, Associate Professor
Yana Tikan – PhD of Pedagogical Sciences, Associate Professor
National Technical University of Ukraine “Igor Sikorsky Kyiv Polytechnic Institute”, Kyiv, Ukraine.
- 24.** *Tetiana Litvinenko* – PhD in Technical Sciences, Associate Professor
Poltava National Technical University named after Yuriy Kondratyuk,
Poltava, Ukraine
Viktorii Ivasenko – PhD in Technical Sciences
O. M. Beketov National University of Urban Economy in Kharkiv,
Kharkiv, Ukraine.
- 25.** *Jevgenija Nevedomsjka* – PhD of Pedagogical Sciences, Associate Professor
Borys Grinchenko Kyiv University, Kyiv, Ukraine.
- 26.** *Valentina Oglih* – PhD in Economics, Associate Professor
Valentina Volkova – PhD in Economics, Associate Professor
Aleksii Shapovalov – PhD in Technical Sciences, Senior Research Fellow
Oles Honchar Dnipro National University, Dnipro, Ukraine.
- 27.** *Olena Pavlenko* – PhD in Economics, Associate Professor
Albina Rozmarina – PhD in Economics, Associate Professor
Odesa State Ecological University, Odesa, Ukraine.

- 28.** *Assel Sadykova* – Master's of Medicine
Saida Sattieva – Master's of Medicine
Shakhista Skenderova – Master's of Medicine
International Kazakh-Turkish University named after Akhmed Yasawi,
Turkistan, Kazakhstan.
- 29.** *Oleksiy Stupnytskyy* – PhD in Economics, Professor
Institute of International Relations of Taras Shevchenko National
University of Kyiv, Kyiv, Ukraine.
- 30.** *Valeriia Tupchenko* – PhD of Pedagogical Sciences, Associate Professor
Oleksii Ovcharenko – PhD in Technical Sciences, Associate Professor
Lugansk National Agrarian University, Kharkiv, Ukraine.
- 31.** *Tetiana Chernonosova*
Nataliya Moroz
Anna Pankeieva
O. M. Beketov National University of Urban Economy in Kharkiv,
Kharkiv, Ukraine.
- 32.** *Zhanat Shalkharova* – Doctor of Medicine, Professor
Shynar Otyynshieva – Master's of Medicine
Gul'naz Nuskabayeva – PhD of Medicine, Associate Professor
International Kazakh-Turkish University named after Akhmed Yasawi,
Turkistan, Kazakhstan.
- 33.** *Liubov Yurchenko* – Doctor in Philosophy, Professor
Andrii Minosian – PhD in History, Professor
Oleksii Varypaiev – PhD in Philosophy, Professor
Kharkiv State University of Food Technology and Trade, Kharkiv,
Ukraine.



ISBN 978 – 83 – 946765 – 6 – 8